

DOOR IMI LAU

Als er één thema belangrijk is op de Nederlandse Antillen, dan is het wel onderwijs. Een groot lerarentekort weinig ondersteunende voorzieningen en de professionalisering van leraren is volop in ontwikkeling. In 2011 is LOOK, Wetenschappelijk Centrum Leraren Onderzoek, het project "De Leraar in de driver's seat" gestart. Een project rondom netwerklere met leraren, schoolleiders en verschillende lokale stakeholders binnen het onderwijs. In deze special kunt u lezen waar het project om draait en wat netwerklere zo bijzonder maakt.

In september 2012 hebben we op Aruba een conferentie over netwerklere georganiseerd. De conferentie droeg de titel 'Get in, ban cu nos!' ('Stap in, ga met ons mee') en kende een geweldige belangstelling. Zo'n 800 leraren inspireerden elkaar om hun netwerk te leren benutten. Moeilijk voor te stellen? Ga dan snel naar pagina 6. En dat u nooit te oud bent om te netwerklere bewijst lerares Cheddy Lopez Henriquez (75!). 'Ik heb meer dan tien reacties gekregen, ik ga al die mensen opbellen.' Een interview vindt u op pagina 10.

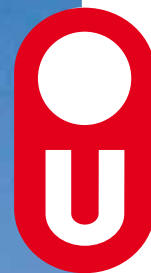
Neem ook eens kijkje in de keuken bij leernetwerk Onderwijs op Maat op pagina 12. Dit geeft een goed beeld hoe een leernetwerk tot stand komt en zich verder ontwikkelt. Dragen deze activiteiten werkelijk bij aan de professionalisering van leraren op Aruba? Hoe we dit onderzoeken en welke instrumenten we daarvoor gebruiken, leggen we vanaf pagina 4 uit.

Uiteraard willen we onszelf ook voorstellen. LOOK doet niet alleen onderzoek naar netwerklere. Het onderzoek dat LOOK uitvoert is breed en draagt bij aan duurzame professionalisering van leraren. Kenmerkend is dat ons onderzoek altijd wordt uitgevoerd samen met leraren en dat het aansluit bij concrete onderzoeksvragen vanuit de werkpraktijk, praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek. Alles hierover op pagina 16.

De leraren op Aruba komen steeds meer aan het roer te staan van hun eigen professionele ontwikkeling, net als in Nederland. Onze activiteiten op Aruba zijn daarom waardevol voor leraren hier. We kunnen van elkaars overeenkomsten en verschillen leren. De wind staat goed, dus, lezer, stap in en vaar een stukje met ons mee, ban cu nos!

Leren van Aruba

Open Universiteit
look.ou.nl

‘Laat initiatieven van onderop komen, anders werkt het niet’

DOOR MONIQUE KORENHOF EN RENÉE DE KRUIF

In 2011 ging het project “De Leraar in de driver’s seat” van start. Een project, gesubsidieerd door OCW, uitgevoerd door LOOK, dat samen met lokale organisaties vorm kreeg. Zoals de projectnaam aangeeft draait het om de leraren: zij komen aan het stuur te staan van hun eigen professionele ontwikkeling. Bottom-up gaan leraren in leernetwerken aan de slag met hun dagelijkse problemen. Oplossingen die ze gezamenlijk vinden, komen ten goede aan dezelfde praktijk. Tegelijkertijd is de opdracht ook om een duurzame ondersteunende structuur in te richten op Aruba, waarmee netwerkleren als professionaliseringsvorm structureel ingebed raakt in het onderwijs.

De leraar staat centraal, dus ook bij de start van het project. In een eerste serie workshops (november 2011) ervaren 100 leraren hoe je, uitgaande van je eigen onderwijspraktijk, snel kunt komen tot zinvolle uitwisselingen. Roelien Hofman, een van de deelnemers, is direct om: ‘Iedereen was heel enthousiast, boven verwachting eigenlijk. Ik was verbaasd over de opkomst van zoveel leraren. Die week gaf echt energie. We hadden het gevoel: zo, wij gaan samen iets doen!’ Ook lerares Angela van Ruyven is blij met dit initiatief, want Aruba kent volgens haar weinig netwerken. ‘Mensen houden hier dingen graag voor zich met als resultaat dat ze steeds opnieuw het wiel moeten uitvinden.’

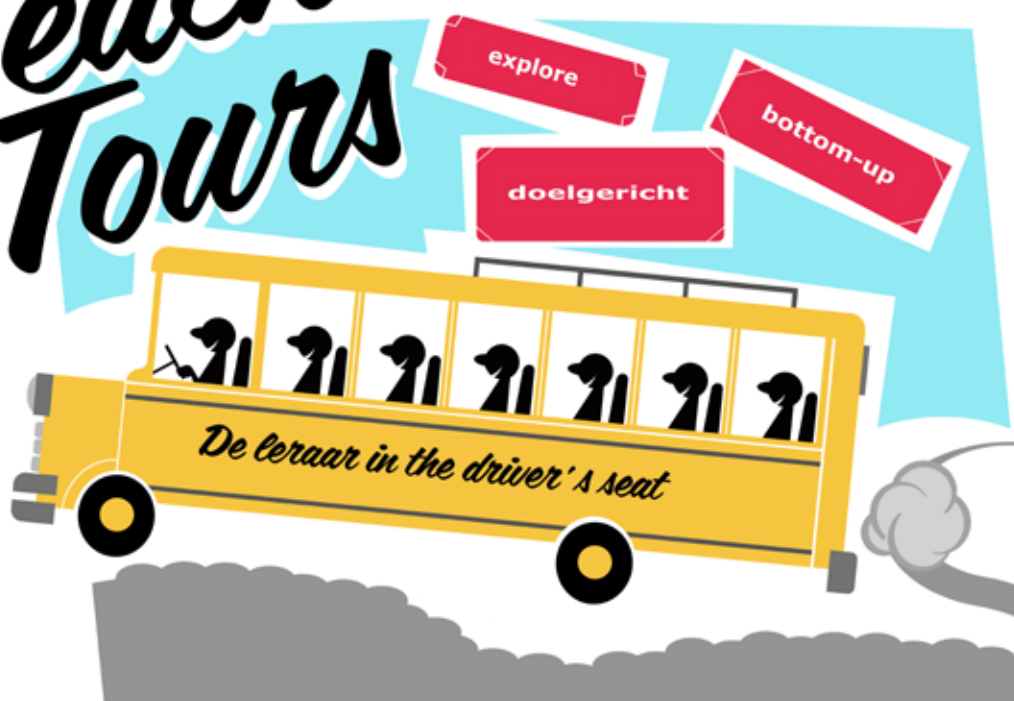
In een tweede serie workshops wordt het aantal leernetwerken uitgebreid. Bestaande netwerken op het eiland, zoals een IB-netwerk, sluiten zich aan, raken zo enthousiast en de behoefte ontstaat om de reikwijdte van dit initiatief te vergroten en een conferentie voor alle 800 leraren uit het po te organiseren. Want: ‘Hoe meer enthousiaste mensen leren in netwerken, hoe meer draagkracht er ontstaat.’

Deze schaalvergroting wordt gerealiseerd met de conferentie *Get in, ban cu nos!* die in september 2012 plaatsvindt. In één klap maakt het gehele kleuter-, basis- en speciaal onderwijs kennis met netwerkleren. Deze conferentie wordt bij deze gelegenheid georganiseerd voor po, maar netwerkleren is een krachtig instrument voor leraren in alle sectoren. Er ontstaan veel leernetwerkjes tijdens de conferentie en de verschillende workshops (lees ook op pagina 6). Hoe houden we deze positieve energie nu vast en komen we tot een duurzame inbedding?

Duurzame structuur

In het project is vanaf de start actief gewerkt aan het opzetten van een lokale structuur die het netwerkleren verder inbedt in het onderwijs en in het onderwijsbeleid op Aruba. Voor het ondersteunen van netwerkleren op Aruba is een lokaal platform ingericht dat bestaat uit een projectleider en een toenemend aantal mensen uit de onderwijspraktijk. Het platform richt zich op het coachen van de leernetwerken en het verbreden van netwerkleren. De kennis van LOOK over netwerkleren moet steeds overgedragen worden aan dit platform. Er is daarom veel aandacht in het project voor kennisoverdracht. Zo worden de leernetwerkcoaches in eerste instantie op afstand gecoacht door LOOK, draaien de platformleden mee in workshops, maakt LOOK van de diverse workshops en werkvormen draaiboeken, en wordt de Toolkit Netwerkleren (zie look.ou.nl/toolkit) geïntroduceerd ter ondersteuning. Maar een duurzame structuur omvat meer. Ook een bottom-up project heeft voortdurende steun op elk onderwijsniveau nodig en vraagt

Teacher Tours

om een actieve betrokkenheid van lokale actoren. Schoolleiders hebben in workshops zelf ervaren wat netwerklere kan opleveren en nagedacht over wat netwerklere betekent voor de organisatie. De minister van Onderwijs, Arthur Dowers draagt vanaf de start het project een warm hart toe. Vertegenwoordigers van onder meer schoolbesturen, lerarenopleidingen en overheidsinstanties zoals de onderwijsinspectie en de Directie Onderwijs spreken de intentie uit om netwerklere te erkennen als een belangrijke vorm van lerarenprofessionalisering en deze te ondersteunen. Om dat concreet te maken, hebben ze inmiddels een netwerk opgericht dat regelmatig bijeen zal komen.

Onderzoek

Het project heeft een innovatief karakter en de opbrengsten van het project zijn erg belangrijk voor zowel Aruba als voor LOOK. Daarom voeren we flankerend onderzoek uit. Het onderzoek is gestart met het in kaart brengen en bestuderen van bestaande netwerken en werkwijzen. Want netwerken is niet nieuw voor Aruba. Maar waarin onderscheidt dit project zich dan van eerdere, soortgelijke initiatieven? Het komt volgens lerares Jacqueline Bergijk allemaal neer op de bottom-up aanpak: 'Dit initiatief komt vanuit collega's zelf en dat is belangrijk. Als er al een vuurtje brandt bij leraren kom je sneller tot de kern, dan wanneer iets van bovenaf wordt opgelegd.' Gedurende het project zijn verder verschillende onderzoeksinstrumenten ingezet (zie ook pagina 5 van deze special). Zo hebben we het proces binnen de leernetwerken gevolgd met de Netwerk Barometer, hebben we interviews afgenomen bij diverse betrokkenen,

Deelnemers aan de slag met de opdrachten

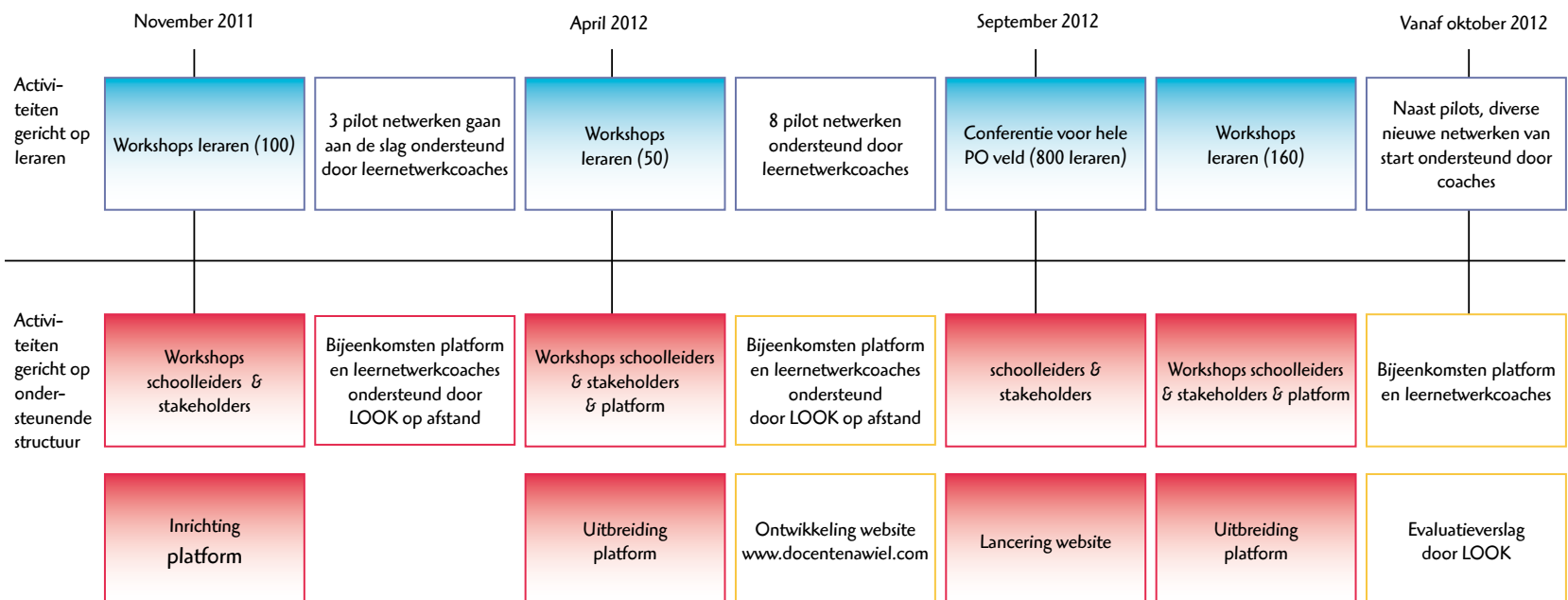
Als er al een vuurtje brandt bij leraren kom je sneller tot de kern, dan wanneer iets van bovenaf wordt opgelegd

en hebben we activiteiten als de conferentie en workshops geëvalueerd aan de hand van vragenlijsten.

Een grote stap in de goede richting

De leraren en stakeholders lijken overtuigd van de waarde van netwerklere. Zoals Eta Geerman, toen lerares, inmiddels schoolleider, aangeeft: 'Delen, als onderdeel van samenwerken, is een must om te komen tot vernieuwing. Alleen dan kunnen we iets bereiken. Dat is niet gemakkelijk. Zeker omdat scholen in plaats van de helpende

hand te bieden, elkaar ook beconcurreren. Via een leernetwerk open je de dialoog met elkaar en kom je tot uitwisseling van ideeën. Het is echt een stap in de goede richting.' En dat is ook waar het project momenteel staat. Er is een grote stap in de goede richting gezet, er zijn vele zaadjes ontkiemd, mensen zijn enthousiast geworden, er is duidelijk beweging ontstaan. Maar is het traject van ruim een jaar voldoende om vanuit LOOK los te kunnen laten? Kan het platform het al grotendeels alleen aan? Vanuit LOOK zullen we het proces blijven volgen, zij het op grotere afstand.

Alles over netwerklernen

DOOR IMI LAU

Netwerklernen is een manier van professionaliseren op de werkplek. Bij netwerklernen maken leraren gericht gebruik van hun contacten. Ze vormen een netwerk rondom een bepaald leerdoel of thema. Leraren die samen zoeken naar antwoorden op vragen en uitdagingen uit de dagelijkse (les) praktijk, kunnen gebruik maken van elkaars kennis, ervaringen en zienswijzen. Zij verbinden en versterken elkaars praktijk.

LOOK onderzoekt samen

Hoe ontstaan leernetwerken en hoe kun je leren in netwerken stimuleren? En hoe komt het dat het ene leernetwerk slaagt en een ander netwerk helemaal niet? LOOK doet onderzoek naar netwerklernen op scholen, met leraren en door leraren. Dit noemen we praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek. Binnen het onderzoek over netwerklernen kijken we wat de bevorderende en belemmerende factoren zijn binnen het proces van netwerklernen. We onderzoeken ook wat netwerklernen oplevert. Wat heeft de leraar er uiteindelijk aan?

Netwerklernen in de praktijk

Emy Davelaar is zeer ervaren als leerkracht en als schoolleider, en bovendien een van de pioniers van het netwerklernen op Aruba. Ze was als een van de platformleden betrokken bij de workshops tijdens de conferentie. Over de opbrengst van netwerken van leraren is ze duidelijk. 'Netwerklernen werkt heel goed, het beste bij zaken die je als leerkracht zelf in de hand hebt: gedragsproblemen, lesmethoden in de praktijk. Ben je in de gelegenheid met anderen ervaringen uit te wisselen, dan komen oplossingen vaak voor je het weet. En een netwerk van zes mensen kan zes verschillende lessen over hetzelfde thema opleveren, wat goed is voor onderwijs op maat. Bij dingen die je als leerkracht niet in de hand hebt, zoals werkomgeving en voorzieningen, is dat wat moeilijker. Maar ook daaraan kun je als netwerk een bijdrage leveren.'

Sociaal leren

In totaal heeft LOOK vier wetenschappelijke onderzoeksprogramma's, waarmee we duur-

Toolkit netwerklernen

Vanuit het programma Sociaal Leren heeft LOOK intensief met scholen samengewerkt aan passende werkvormen die de professionalisering van groepen leraren op de werkplek ondersteunen. De Toolkit Netwerklernen primair onderwijs is hiervan een van de resultaten. De toolkit is niet alleen toepasbaar binnen het po. Leraren uit vo-

en mbo kunnen er ook mee aan de slag. De toolkit prikkelt leraren vooral om na te denken over netwerklernen als professionaliseringsvorm en geeft concrete handvatten voor het opstarten, versterken of verbreden van leernetwerken. Alle fasen die in deze special genoemd worden, kun je zo zelf doorlopen.

zaam expertise opbouwen op het gebied van professionalisering van leraren. Het onderzoek rondom netwerklernen is onderdeel van het onderzoeksprogramma Sociaal Leren. In dit programma staat de professionalisering van groepen leraren centraal. We onderzoeken hoe leraren met elkaar professionaliseren in de 'sociale ruimte'. Hiermee bedoelen we hoe zij rondom praktijkvragen elkaar opzoeken om oplossingen te creëren. In de sociale ruimte ontmoeten de leraren elkaar. En zo ontstaan er

samenwerkingsverbanden als teams, communities en netwerken, waarin geleerd wordt. Dit is een gegeven. Maar wanneer zoeken leraren elkaar op en wat levert het op? Hoe kunnen de verbindingen tussen leraren versterkt worden om het sociale leren te ondersteunen en te versterken? In het programma onderzoeken wij vooral de dynamiek van dit sociale leren.

Meer weten of zelf geïnspireerd aan de slag? Neem een kijkje op de website: look.ou.nl/toolkit

Vier instrumenten om netwerklernen te monitoren

DOOR RENÉE DE KRUIF EN MONIQUE KORENHOF

Dragen de activiteiten binnen het project “De Leraar in de driver’s seat” wel bij aan de professionalisering van leraren op Aruba? Om antwoord op deze vraag te krijgen, zet LOOK bij netwerk-leerprojecten diverse onderzoeksactiviteiten en -instrumenten in. In dit artikel besteden we aandacht aan vier instrumenten die ook deel uitmaken van de Toolkit Netwerklernen, namelijk: Netwerk in Beeld, de Netwerkscan, de Netwerk Barometer en Waardecreatieverhalen. (look.ou.nl/toolkit)

Netwerk InBeeld (NiB)

Bij netwerklernen gaat het om actief inzetten van contacten om iets te leren of om problemen op te lossen. NiB is een online instrument dat leraren stimuleert om hun professionele contacten in beeld te brengen. Als leraren hun netwerken samenvoegen, dan wordt zichtbaar hoe mensen hun expertise vergroten door contacten met anderen. Dat levert nieuwe contacten op voor leraren en geeft scholen informatie over waar nieuwe netwerken ontstaan of versterkt kunnen worden. NiB werd op Aruba getest met een kleine groep leraren, die enthousiast reageerden op de mogelijkheden die NiB op termijn kan bieden. Vanuit deze pilot gaan we verder exploreren wat NiB kan bijdragen aan netwerklernen op Aruba.

Netwerkscan

Hoe gebruiken leraren hun netwerk? De netwerkscan helpt om zicht te krijgen op de mate waarin leraren hun netwerk betrekken bij het zoeken naar oplossingen voor de uitdagingen in het werk. De scan bestaat uit drie onderdelen met vragen over hoe de leraar aankijkt tegen leren en professionaliseren, hoe en voor wat voor doeleinden het eigen netwerk gebruikt wordt, en wat voor ruimte de leraar heeft binnen de school als het gaat om netwerklernen. De netwerkscan levert informatie op over de netwerklernende houding van leraren en de rol van de school daarin. De netwerkscan is nog niet ingezet op Aruba. Dit

Als leraren hun netwerken samenvoegen, dan wordt zichtbaar hoe mensen hun expertise vergroten door contacten met anderen

instrument moet eerst worden aangepast aan de lokale situatie.

Netwerk Barometer

De Netwerk Barometer bestaat uit 12 vragen, die nagaan hoe het gaat in een leernetwerk. Op een schaal met vijf antwoordcategorieën geven leraren aan of er over de juiste onderwerpen gesproken wordt, hoe het sociale klimaat is, of de praktijk voldoende aan de orde komt en wat de waarde is van het netwerk. Alle antwoorden worden verzameld en voor het hele netwerk bij elkaar bekeken. De Netwerk Barometer geeft dus concrete input bij het evalueren van het leernetwerk en geeft de deelnemers handvatten voor bijstelling van de activiteiten. Op Aruba wordt dit instrument veelvuldig ingezet (lees ook op pagina 12).

Waardecreatieverhalen

Deelname aan een leernetwerk kan veel

opleveren voor de professionele ontwikkeling van leraren. Waardecreatieverhalen maken die opbrengsten zichtbaar voor anderen. In een waardecreatieverhaal vertellen leraren over hun motivatie voor deelname aan een leernetwerk, de ervaringen die ze opdoen door deelname en de waarde daarvan. Zo kan een leuke bijeenkomst al waardevol zijn, maar ook wat leraren eruit meenemen aan ervaringsverhalen en lesideeën heeft waarde. Net zoals het werk van de leraar en het leren van leerlingen dat daardoor wordt beïnvloed. Door een leernetwerkbijeenkomst kunnen leraren zelfs heel anders gaan aankijken tegen de dingen die ze doen en vinden. Bij enkele leraren op Aruba zijn waardecreatieverhalen afgenomen. Deze kunnen op termijn bijdragen aan het inbedden van netwerklernen in het Arubaanse onderwijs.

Conferentie Get in, ban cu nos!

Hoogleraar Joseph Kessels (LOOK)

Deelnemers denken en spreken mee

DOOR MONIQUE KORENHOF

De lerarenconferentie Get in, ban cu nos! staat in het teken van netwerklere. Richtte het project zich eerder op kleine groepen leraren en schoolleiders, nu maakt het gehele kleuter-, basis- en speciaal onderwijs van Aruba door deze conferentie kennis met netwerklere. Zo'n 800 leraren en schoolleiders kunnen verdeeld over 3 dagen in september ervaren wat netwerklere is. Het programma heeft een sterk interactief karakter, de inbreng van keynote sprekers is beperkt en die van de deelnemers groot. De conferentie is een co-creatie van LOOK (NL) en het ministerie van Onderwijs en Justitie (Aruba) en is tevens het sluitstuk van het project.

De conferentie bestaat uit drie conferentiedagen en alle po-leraren, schoolleiders en bestuurders zijn uitgenodigd, verdeeld over de verschillende dagen. De leraren en schoolleiders maken op diverse manieren kennis met netwerklere, leren elkaars kennis en ervaringen heel direct te benutten en komen te weten hoe ze nieuwe leernetwerken kunnen vormen. Uiteindelijk is het doel dat iedere leraar zijn contacten met andere leraren zo optimaal mogelijk gebruikt voor zijn eigen professionalisering, ofwel aan het netwerklere slaat.

Een pakkend begin

Elke conferentiedag start met het verbinden van kennis en vragen in de Marktplaats, een werkvorm uit de Toolkit Netwerklere. De eerste opdracht hierbij is het geven van complimenten aan elkaar: waar is die ene collega van jou goed in? Men moet even op gang komen, maar al snel zijn alle leraren en schoolleiders volgeplakt met complimenten als 'is inventief, altijd vrolijk, knappe juf of een kei met ICT', en is het aan de dagvoorzitter de taak om de meute die inmiddels van

Elke conferentiedag start met het verbinden van kennis en vragen in de Marktplaats

Deelnemers aan de slag met een kaart uit *De Grote Atlas van de Belevingswereld* (www.atlasvandebelevingswereld.nl)

tafel naar tafel loopt, tot bedaren te brengen. Vervolgens benoemen de deelnemers waar ze zelf goed in zijn, een talent of passie. Iets wat ze graag willen delen met een collega. Deze kwaliteiten schrijven ze op een post-it. Alle post-its worden verzameld op een zogenaamde talentenmuur. Ook formuleren de deelnemers hun ontwikkelvraag. Deze worden bij het juiste aanbod gehangen. Door vraag en aanbod te verbinden ontstaan de eerste kiemen van netwerken. Gedurende de hele dag hebben de leraren nu de kans nieuwe verbindingen aan te gaan met elkaar.

'Je kunt niet slim zijn tegen je zin'

De belangrijkste sprekers zijn misschien wel de leraren die al actief deelnemen in netwerken, of lid zijn van het platform. Deze ambassadeurs van netwerken leggen uit aan hun 800 collega's waarom zij in het project zijn gestapt, en wat het ze heeft opgeleverd. Feitelijk doen ze een oproep aan hun collega's om ook in de bus van het project te stappen en net als zichzelf aan het stuur te gaan zitten van hun eigen ontwikkeling. Andere sprekers zijn minister Arthur Dowers, LOOK-directeur Jos Kusters en Joseph Kessels, als hoogleraar verbonden aan LOOK. De minister laat weten blij te zijn met het project en spreekt de hoop uit dat het leidt tot duurzame netwerken van leraren, die bijdragen aan de kwaliteit van het onderwijs en de kwaliteit van leraren zelf. Jos Kusters benadrukt dat de inzet van LOOK

ten einde loopt en dat het nu aan Aruba zelf is om netwerken tot een blijvend succes te maken. Hoogleraar Joseph Kessels houdt in zijn keynote 'Je kunt niet slim zijn tegen je zin' een pleidooi voor gespreid leiderschap op school, waarbij leraren de ruimte krijgen om wisselend het voortouw te kunnen nemen op terreinen waar ze goed in zijn. Want leren is niet alleen belangrijk voor leerlingen, ook leraren en schoolleiders werken elke dag aan hun vakmanschap om zo de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren.

Na dit inspirerende betoog gaan de leraren en schoolleiders in kleinere groepen aan de slag met hun eigen professionele ontwikkeling aan de hand van de vraag: Waar wil je staan over 3 jaar? De Belevingswereld helpt ze op weg: op deze landkaart staan steden, rivieren en eilanden als *Verandering*, *Chaos of Groei* die liggen in gebieden als *Bergen van Werk*, *Zee van Mogelijkheden* of *Bronnen van Inspiratie*. De deelnemers exploreren met elkaar hun visie op hun professionele ontwikkeling, werpen een blik in de toekomst en ontdekken het pad dat hen naar het toekomstbeeld brengt.

Herkenbare praktijkervaringen

Gedurende het middagprogramma staan eigen praktijkervaringen centraal. Met behulp van de werkvorm *Wereldcafé* uit de Toolkit Netwerken kunnen leraren op een informele en interactieve manier kennis uitwisselen met collega's over concrete en herkenbare

Enthousiasme bij deelnemers aan de workshops

Sociale steun ervaren is belangrijk, en ontstaat heel snel, ook al kennen de meeste mensen elkaar niet

praktijkproblemen. Het grote voordeel van deze werkvorm is dat iedereen aan het woord kan komen. Per tafel staat een casus centraal. Door per tafel te focussen op een bepaald praktijkprobleem ontstaat verdieping. Door de dynamiek van het wisselen tussen de tafels leer je bovendien hoe je aan de slag kunt gaan met andermans knelpunten. Veel casussen gaan die conferentiemiddag over zorg: van een kind dat niet praat tot onhandelbare kinderen in de klas, of het vermoeden van (seksueel) misbruik. In de drie rondes die volgen komen veel oplossingen en ideeën naar voren vanuit veel verschillende invalshoeken. Soms is een bevestiging dat iemand genoeg had gedaan voor een kind al voldoende. Sociale steun ervaren is belangrijk, en ontstaat heel snel, ook al kennen de meeste mensen elkaar niet. Onder enig gemor gaan de deelnemers uiteindelijk terug naar grote zaal: ze zijn nog lang niet uitgepraat met elkaar.

Reflectie

Joseph Kessels sluit de dag met een interactief onderdeel. Deelnemers kunnen gedurende de

dag vragen stellen over zijn keynote en andere zaken die aan bod zijn gekomen. Als Joseph naar aanleiding van een vraag informeert naar constructieve samenwerking tussen leraren en schoolleiders blijft de zaal even stil. Als uiteindelijk een van de leraren laat weten dat zij leraren van groep 4 bij elkaar wil brengen, ontstaat dynamiek. De leraar krijgt applaus, en Joseph doet direct een oproep aan geïnteresseerden. Er reageren verschillende leraren en men wisselt direct gegevens uit. Een mooi einde van een dag waarin netwerken centraal stond. In de verschillende programmaonderdelen is een scala aan herkenbare praktijkervaringen door leraren en schoolleiders naar voren gebracht en gedeeld met anderen. Het resultaat hiervan was het begin van enkele nieuwe (informele) netwerken van leraren.

O ja, de leraar die een netwerk groep 4 wilde starten, heet Cheddy Lopez Hernandez. Op de volgende pagina leest u meer in een interview.

Minister Arthur Dowers

‘Door het netwerk kunnen we samen iets maken dat beter werkt’

DOOR JOHN ARKENBOUT

75 jaar is ze. Maar nog jong van geest. Cheddy Lopez Henriquez. Ze werkt al 54 jaar in het onderwijs, al is het tegenwoordig als invalkracht op het Collegio Bon Bini. Ze heeft haar opleiding in Nederland genoten in een tijd dat ook op Aruba de kinderen de namen van middeleeuwse graven van Holland nog uit het hoofd moesten leren. Ze heeft op Curaçao en Sint Maarten lesgegeven en op een flink aantal scholen op Aruba.

Voor alle klassen heeft ze gestaan, van de eerste tot de zesde. (Kleuterschool en basisschool zijn op Aruba nog gescheiden.) De meeste jaren, meer dan dertig, heeft ze zesde klassen gehad. Zo heeft ze veel te maken gehad met het voorbereiden van haar kinderen op en verwijzen naar het voortgezet onderwijs. Dat is haar altijd goed afgegaan. ‘Het moet niet te moeilijk zijn, niet te plotseling’, vindt ze. ‘Het is ieder jaar weer een uitdaging om uit te zoeken hoe ver de kinderen zijn en hoe je goede lessen geeft. Voor mij moeten het leuke lessen zijn, waar kinderen met ple-

zier van leren. Dan zijn ze erin geïnteresseerd en halen ze ook goede punten.’

Dat ze nog voor de klas staat, heeft natuurlijk te maken met het grote lerarentekort op Aruba, maar ook met haar passie voor lesgeven aan kinderen. ‘Ik vind kinderen héérlijk’, vertelt ze, terwijl een tweejarige drieling – haar kleinkinderen – in haar woonkamer rondrent, en ze haar opgeschoten kleinzoon terloops sommeert een hemd aan te doen voordat hij naar buiten gaat. ‘Het zijn de kinderen die me trekken, ze zijn spontaan, je mist die dingen als je alleen maar thuis bent.’

Normaal valt ze voor korte perioden in, een maand of hooguit zes weken. Maar nu staat ze een vol trimester voor een vierde klas. En ondanks haar enorme ervaring, heeft ze nu opeens een probleem met een schoolvak. Nou ja, het is meer alsof je je oude schoenen al hebt weggegooid, maar nog geen nieuwe hebt gekocht. Kennis der natuur heet het vak en er is

even geen methode voor. Er was een oude methode en die voldeed niet meer. ‘Dat klopt ook wel, maar voor de vierde klas was de oude methode nog redelijk genoeg. Maar we mogen er niet meer mee werken en er is nog niets nieuws voor in de plaats gekomen. Dat hadden mensen van curriculumontwikkeling moeten doen. Nu ben ik internet aan het afzoeken naar informatie over bijvoorbeeld mondhygiëne en tanden en kiezen van verschillende diersoorten. Dan kom je woorden tegen die kinderen in de vierde klas nog niet kunnen begrijpen. Hoe maak je daar dan een lessenschema van, van zo’n vak?’

Mevrouw Cheddy Lopez Henriquez

Het is ieder jaar weer een uitdaging om uit te zoeken hoe ver de kinderen zijn en hoe je goede lessen geeft

Tijdens de lerarenconferentie 'Get in, ban cu nos!' greep ze haar kans. In het onderdeel Wereldcafé mochten deelnemers een echte casus uit de praktijk voorleggen aan een groepje collega's van andere scholen. Cheddy legde haar probleem met kennis der natuur op tafel en raakte daarmee iets waarmee heel wat anderen ook in

hun maag zaten. Aan het einde van de middag was er een begin van een netwerk. 'Ik heb meer dan tien reacties gekregen, ik ga al die mensen opbellen en dan gaan we samen voor het hele jaar een lessenschema in elkaar zetten. We gaan bij elkaar zitten, de lessen doornemen, sorteren en opbouwen tot iets waarmee we kunnen

werken. Het was precies wat ik nodig had. En als dit netwerk werkt, dan ga ik het ook gebruiken bij mijn hobby als volleybalcoach. Ook daar kunnen we van alles van elkaar leren.'

Over de conferentie is ze zeer te spreken. 'Ik heb veel congressen meegemaakt, maar dit was echt anders, echt goed. De sprekers waren goed, de aanpak was veel levendiger. Iedereen had het erover. Het eten was ook goed. En dat elkaar beplakken met briefjes met complimenten, dat was geweldig. Ik heb mijn jonge schoolhoofd helemaal volgeplakt, die vorig jaar in het diepe is gegooid. Hij verdient het', besluit ze met een schaterlach.

Een kijkje bij het leernetwerk Onderwijs op Maat

DOOR MONIQUE KORENHOF, RENÉE DE KRUIF EN CELESTE MEIJS

Tijdens de workshops die LOOK verzorgde op Aruba ontstonden diverse leernetwerken rondom thema's als *Onderwijs op maat*, *De groei van de leraar* en *Basisvoorwaarden*. Hoe komt zo'n netwerk tot stand, en hoe ontwikkelt het zich verder? Hoe gebruik je de Netwerk Barometer om die ontwikkeling te volgen en welke werkvormen uit de Toolkit Netwerkleren (zie look.ou.nl/toolkit) zijn effectief hierbij? Ter illustratie volgen we één specifiek netwerk.

De aanpak in de workshops

In de workshops delen leraren, in groepen van 30 deelnemers, hun eigen onderwijsvragen met elkaar. Deze praktijkvragen brengen ze vervolgens onder in een aantal overkoepelende thema's. Leraren die met elkaar verder willen praten over een van de thema's worden uitgenodigd voor een netwerkbijeenkomst waarin in feite een nieuw leernetwerk wordt opgericht. De eerste opdracht voor de deelnemers is het formuleren van een algemene missie. Behulpzaam daarbij is de werkvorm *Toekomstweg* waarmee de deelnemers de eerste stappen op weg naar hun missie concretiseren. De bijeenkomst eindigt met het aanwijzen van een 'trekker' van het netwerk en het prikken van data voor volgende bijeenkomsten. Ook wordt

er nog een leernetwerkcoach aangesteld, die het proces van samen leren faciliteert en zorgt voor nieuwe impulsen, werkvormen en instrumenten. Vanuit LOOK volgen we het proces verder via deze coaches.

Ontwikkelingen binnen het leernetwerk Onderwijs op Maat

De leraren in dit leernetwerk willen graag met elkaar aan de slag om met hun onderwijs beter in te kunnen spelen op de behoefte van ieder kind in de klas. Het leernetwerk begint met 8 leraren van 6 verschillende scholen en 4 verschillende schoolbesturen. Ze komen maandelijks op een van de scholen bijeen en vanaf de start wordt hun de Netwerk Barometer aangereikt om te reflecteren op het functioneren van het leernetwerk. De leraren vullen deze vragenlijst in na afloop van 4 van de 6 bijeenkomsten, over een periode van 6 maanden. Het is de taak van de coach om de uitkomsten van de Netwerk Barometer terug te koppelen naar het netwerk, dat hierop eventueel actie kan ondernemen. Laten we eens kijken naar het reilen en zeilen van het netwerk Onderwijs op Maat vanuit de domeinen van de Netwerk Barometer: Onderwerp, Sociale Cohesie, Praktijk en Waarde (zie tabellen).

Onderwerpen

We zien dat de leraren op alle meetmomenten aangeven dat het juiste onderwerp aan bod komt. Dit ligt in eerste instantie binnen de verwachting, omdat zij zelf voor het onderwerp hebben gekozen. Het is goed om te zien dat het lukt om dit ook op langere termijn vast te houden en de focus niet (ongewenst) wordt verlegd. Het eigenaarschap over de onderwerpen lijkt daarmee groot. Verder zien we dat de leraren in toenemende mate aangeven dat de onderwerpen uit de lespraktijk komen. Relevante onderwerpen uit de eigen praktijk worden dus in het leernetwerk opgepakt. Het is mogelijk dat dit komt door de introductie van werkvormen, zoals de *Mindmap* (die werd ingezet bij het specificeren van de leeragenda) en de *Leerestafette* (waarmee direct actie in de eigen lespraktijk ondernomen werd).

Sociale cohesie

Op het sociale vlak gaat het goed met dit leernetwerk. De sfeer is de hele periode goed, wat een belangrijke voorwaarde is voor samenwerken. Het leernetwerk ervaart dat er voldoende verschillende invalshoeken zijn om naar hun praktijkproblemen te kijken. De diversiteit is dus groot. Dat is niet zo gek met leraren van

Onderwerp

	5-01-2012	23-02-2012	29-3-2012	7-6-2012
1. In dit netwerk worden de juiste onderwerpen besproken	😊😊😊😊😊😊 😊😊	😊😊😊😊😊😊 😊😊😊	😊😊😊😊😊😊 😊	😊😊😊😊😊😊 😊
9. Onderwerpen die we tegenkomen in de lespraktijk worden ingebracht in het netwerk	😞😊😊😊😊😊😊 ??	😞😊😊😊😊😊😊 😊😊?	😊😊😊😊😊😊 😊	😊😊😊😊😊😊 😊

😞 = neutraal, 😊 = mee eens, 😄 = helemaal mee eens, ? = ik weet het niet/missing ; 1 smiley = 1 persoon

6 verschillende scholen. Er blijken echter ook zorgen in het netwerk te zijn over de sociale cohesie. Niet iedereen toont evenveel inzet, en sommige leraren laten het regelmatig afweten. Er wordt gezocht naar een nieuwe balans en de leraren besluiten deze zorgen actief aan te pakken door aan de slag te gaan met het *Sociaal contract*. Met behulp van de *Ideeënmuur* inventariseren ze wat ze van elkaar verwachten in het leernetwerk en hoe ze willen samenwerken. Dat

geeft houvast maar lost niet alle zorgen op. De volgende stap is daarom om deze zorgen aan te pakken vanuit een duidelijkere rolverdeling in het netwerk (*Rollen*). Men gaat hierbij uit van de kwaliteiten van de deelnemers en de vraag hoe je die optimaal kunt inzetten om te komen tot een goede samenwerking. Als het netwerk het einde van het schooljaar nadert is de sfeer nog steeds goed, maar er is ook onzekerheid over hoe het verder gaat na de zomervakantie.

Praktijk

De ontwikkeling in dit domein zijn het zichtbaarst. Vooral tijdens de eerste bijeenkomsten speelt de praktijk nog niet zo'n belangrijke rol, maar in de loop van de tijd neemt de inbreng vanuit de praktijk een steeds centralere plaats in. Het leernetwerk werkt hier heel gericht aan. Al snel wordt de *Leeragenda* geïntroduceerd, die met de *Mindmap* verder wordt geconcretiseerd. Deze exercitie is nodig omdat de missie

Sociale cohesie

	5-01-2012	23-02-2012	29-3-2012	7-6-2012
2. In dit netwerk is een verscheidenheid aan alternatieve invalshoeken van waaruit de onderwerpen worden bekeken	😊😊😊😊😊 ??	😊😊😊😊😊 😊😊😊	😊😊😊😊😊 😊	😊😊😊😊😊 😊
4. In dit netwerk betekenen we veel voor elkaar	😊😊😊😊😊 😊😊	😊😊😊😊😊 😊😊😊	😊😊😊😊😊 😊	😞😊😊😊😊😊 😊
5. Er is een goede sfeer in het netwerk	😊😊😊😊😊 😊😊	😊😊😊😊😊 😊😊😊	😊😊😊😊😊 😊	😊😊😊😊😊 😊
6. Ik heb invloed op de gang van zaken in het netwerk	😞😊😊😊😊😊 😊😊	😞😊😊😊😊😊 😊😊😊?	😞😊😊😊😊😊 😊	😞😊😊😊😊😊 😊

😞 = neutraal, 😊 = mee eens, 😄 = helemaal mee eens, ? = ik weet het niet/missing ; 1 smiley = 1 persoon

	5-01-2012	23-02-2012	29-3-2012	7-6-2012
3. Door deelname aan dit netwerk heb ik mijn competenties (vaardigheden kennis-attitude) uitgebreid	😊😊😊😊??? ?	😊😊😊😊😊😊 😊😊?	😊😊😊😊😊😊 😊	😊😊😊😊😊😊 😊
7. Ik heb in mijn eigen lespraktijk gebruikgemaakt van de kennis die ik in dit netwerk heb opgedaan	😊😊😊😊? ??	😊😊😊😊😊😊 😊??	😞😊😊😊😊😊😊 😊	😊😊😊😊😊😊 😊
8. Ook docenten buiten het netwerk maken gebruik van de kennis die ons netwerk heeft opgeleverd	😊😊😊😊? ??	😞😞😊😊😊😊 😊??	😞😊😊😊😊😊😊 😊	😞😞😊😊😊😊 😊
9. Onderwerpen die we tegenkomen in de lespraktijk worden ingebracht in het netwerk zaken in het netwerk	😊😊😊😊😊😊 ??	😊😊😊😊😊😊 😊😊?	😊😊😊😊😊😊 😊	😊😊😊😊😊😊 😊

😞 = helemaal mee oneens, 😞 = mee oneens, 😐 = neutraal, 😊 = mee eens, 😄 = helemaal mee eens, ? = ik weet het niet/missing ; 1 smiley = 1 persoon

van het netwerk erg breed is. Het terugbrengen van de missie naar concrete subdoelen draagt bij aan de realisering van de missie en levert succeservaringen op. Ook de *Leerestafette* draagt hieraan bij. Het leernetwerk ervaart dat afspraken over activiteiten vaak niet werden opgepakt door de drukte van alledag. De leerestafette wordt ingezet als noodzakelijke stok achter de deur. Met deze werkvorm worden de ervaringen in de praktijk direct met elkaar gedeeld, waardoor een leergeschiedenis ontstaat. Maar ook hier is het probleem dat niet iedereen reageert waardoor de schakel soms wordt verbroken. Dit brengt het netwerk weer op het eerder besproken *Sociale contract en Rollen*. Wat ook duidelijk uit de Netwerk Barometer gegevens springt is dat leraren buiten het netwerk (nog) minder gebruik (kunnen) maken van de opbrengsten van het netwerk. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Zo kan het zijn dat de opbrengsten heel specifiek zijn voor een bepaalde groep leraren. Waarschijnlijk speelt bij dit leernetwerk dat ze nog zoekende zijn naar de eigen leeragenda en

manieren zoeken om te komen tot relevante opbrengsten voor henzelf. Nadenken over het delen van deze opbrengsten met mensen buiten het netwerk, is weer een stap die pas daarna kan komen.

Waarde

De vragen in dit domein geven een indicatie van de waarde van het leernetwerk (zie tabel onderaan). Opvallend is de toenemende twijfel over het belang van dit netwerk voor de schoolontwikkeling en de toenemende zekerheid over het belang van dit netwerk voor de eigen ontwikkeling en onderwijspraktijk. Als leraren in dit netwerk de voor henzelf relevante opbrengsten met collega's buiten het netwerk delen, is het ook mogelijk dat het belang van het netwerk voor de ontwikkeling van de school ook toeneemt.

Een frisse start na de zomer

We hebben door de inzet van de Netwerk Barometer gezien waar dit leernetwerk mee worstelt in hun zoektocht naar optimalisatie

van hun netwerk. Vlak voor de zomervakantie zoeken ze naar een nieuwe balans. Na de zomervakantie bestaat het netwerk nog maar uit 4 à 5 personen.

Tijdens een bijeenkomst gefaciliteerd door LOOK en de leernetwerkcoach komen ze bij elkaar. Ze zijn bang dat het netwerk uiteenvalt met zo weinig mensen. Vanuit de rollen (coördinator, inspirator, etc.) zijn de deelnemers opnieuw het probleem gaan bezien. Waar men aanvankelijk dacht dat 5 mensen een te dunne basis is voor verdere activiteiten van het netwerk, komt men uiteindelijk tot de conclusie dat er eigenlijk niets mis is met deze grootte. Ook realiseren ze zich dat die kern die over is ook de mensen betreft die er echt voor willen gaan. Ze zien opeens ook juist de voordelen, krijgen ideeën voor nieuwe werkvormen om hun ervaringen uit te wisselen, en voelen zich opnieuw in hun kracht. Het leernetwerk gaat vol hernieuwde energie verder.

Wij gaan dit proces natuurlijk weer nader volgen via de Netwerk Barometer.

Waarde

	5-01-2012	23-02-2012	29-3-2012	7-6-2012
10. Hoe belangrijk is dit netwerk voor de ontwikkeling van uw school?	😊😊😊😊😊😊 😊?	😊😊😊😊😊😊 😊😊😊	😊😊😊😊😊😊 😊	😊😊😊😊😊😊 😊
11. Hoe belangrijk is dit netwerk voor uw eigen ontwikkeling?	😊😊😊😊😊😊 😊😊	😊😊😊😊😊😊 😊😊?	😊😊😊😊😊😊 😊	😊😊😊😊😊😊 😊
12. Hoe belangrijk is dit netwerk voor het verbeteren van uw onderwijs praktijk (handelen in de klas)?	😊😊😊😊😊😊 😊😊	😊😊😊😊😊😊 😊😊😊	😊😊😊😊😊😊 😊	😊😊😊😊😊😊 😊

😊 = neutraal, 😊 = mee eens, 😄 = helemaal mee eens, ? = ik weet het niet/missing ; 1 smiley = 1 persoon

LOOK:

praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek

DOOR JOHN ARKENBOUT

LOOK (Wetenschappelijk Centrum Leraren Onderzoek) is er voor de professionalisering van leraren. De kernactiviteit van LOOK is het doen van praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek naar het professionaliseren van, voor en door leraren. Dat gebeurt in onderzoeksprojecten in samenwerking met scholen en leraren: co-creatie. De aanvragen voor onderzoeksprojecten komen veelal vanuit de praktijk. Het onderzoekscentrum slaat hiermee een brug tussen onderwijsonderzoek en de praktijk. LOOK ontwikkelt generieke kennis die voor het gehele onderwijs toegankelijk is. LOOK is onderdeel van de Open Universiteit.

De kennis die samen met leraren in projecten tot stand komt, is bestemd voor het gehele onderwijsveld. Om deze generieke kennis te verspreiden werkt LOOK samen met andere organisaties zoals lerarenopleidingen, wetenschapsinstituten en partners als Kennisnet, Kennisland en NTR en de Onderwijscoöperatie. LOOK levert expertise onder andere aan Leerbaar24 en draagt bij aan verdere ontwikkeling van Wikiwijs. Op scholen in Caribisch Nederland ondersteunt LOOK de professionalisering van leraren.

Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek

Veel wetenschappelijk onderwijsonderzoek, hoewel zeer waardevol, heeft nog te weinig oog voor de complexe werkelijkheid van het onderwijs. Het is daarom zaak onderwijspraktijk en -onderzoek dicht bij elkaar te brengen, zonder iets af te doen aan de waarde van beide. Een type onderwijsonderzoek ontwikkelen dat zowel praktijkgericht is als aan

hoge wetenschappelijke eisen voldoet, dat is de ambitie van LOOK.

Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek is het type onderwijsonderzoek dat LOOK goed wil doorontwikkelen. In deze benadering vindt onderwijsonderzoek plaats in de context waarin het probleem speelt: op scholen en bij leraren. Dat betekent meer samenwerking tussen mensen uit de onderwijspraktijk en onderwijsonderzoekers. Leraren uit de praktijk worden aangezet tot een kritische en onderzoekende houding en onderzoekers leren in klare taal de zin van hun onderzoek uit te leggen.

Onderzoeken: met en door leraren

Onderzoekers, leraren en scholen trekken vanaf de start van het onderzoek samen op en ontwikkelen in dialoog kennis: co-creatie. Voor de onderzoeker ligt de focus op het inbrengen van bestaande wetenschappelijke kennis en op het zo generaliseerbaar mogelijk maken van resultaten. Voor de leraren ligt de nadruk op het inbrengen van praktijkproblemen, het verbeteren van de praktijk door hun bestaande kennis én het geven van feedback op wetenschappelijke kennis op basis van hun eigen praktijkkennis. Onderzoeksresultaten zijn vervolgens leidend voor het handelen in de praktijk en praktijkervaringen zijn leidend voor nieuwe onderzoeksprojecten.

Om de kloof tussen theorie en praktijk verder te overbruggen levert praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek niet alleen nieuwe inzichten op, maar ook tools waarmee scholen en leraren direct aan de slag kunnen gaan. Een

voorbeeld is de Toolkit Netwerklernen (look.ou.nl/toolkit) die scholen en lerarenteams bij het invoeren of versterken van netwerklernen helpt, en die tegelijk ook als onderzoeksinstrument kan worden gebruikt.

Onderzoeksmanifest

Meer informatie over praktijkgericht wetenschappelijk onderwijsonderzoek staat in het onderzoeksmanifest van LOOK. Hierin is theoretisch onderbouwd waarom dit type onderzoek een belangrijke rol zou moeten krijgen in het overbruggen van de kloof tussen wetenschap en praktijk. Niet in plaats van, maar naast het al bestaande traditionele onderwijsonderzoek.

Meer informatie over LOOK en het onderzoeksmanifest vindt u op look.ou.nl

Onderzoek x 4

Elk onderzoeksproject van LOOK sluit aan bij een van de vier onderzoeksprogramma's van LOOK: Wat beweegt leraren, Sociaal leren, Reflection in Action en Professionele identiteit. Zo komen we tot duurzame oplossingen, die werken in de praktijk en bijdragen aan de wetenschappelijke kennis over het onderwijs. Onze visie op professionaliseren, de vraag vanuit de Onderwijscoöperatie Leraren en onderzoeksvragen van de vier programma's zijn leidend voor al onze activiteiten.

Colofon

Deze special is geschreven en samengesteld door LOOK (Wetenschappelijk Centrum Lerarenonderzoek) en tot stand gekomen in samenwerking met Van 12 tot 18, vakblad voor het voortgezet onderwijs. Tekst: Imi Lau, Monique Korenhof, Renée de Kruif, John Arkenbout, Celeste Meijs. Eindredactie: Imi Lau (LOOK), Renske Valk (VTTA). Foto's: Ministerie van Justitie en Onderwijs Aruba, LOOK

